

Горбашевська М.О.

ст.викладач кафедри економіки та фінансово-економічної безпеки
Маріупольського державного університету

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Важливим кроком у контексті загального реформування економіки є інтеграція в економіко-правове середовище України ринкових фінансово-господарських інструментів. Для формування прозорого та сприятливого економічного простору, для розвитку національного господарства та підприємницької діяльності в країні необхідно достатню увагу приділяти фінансово-економічній безпеці, оскільки зовнішня та внутрішня політика держави значною мірою залежить від рівня забезпеченості його економічної безпеки. Це питання є принциповим тому, що економічна безпека держави є складною багаторівневою системою, яка неодмінно потребує захисту всіх її компонент на різних рівнях ієрархії управління економікою: держави, регіону, галузі, сектора економіки, окремого підприємства, особи. На сучасному етапі розвитку економічна безпека підприємницької діяльності є основою стабільного розвитку України та рушійною силою для досягнення поставлених цілей, а також розвитку на перспективу. Тому питання економічної безпеки підприємницької діяльності в Україні достатньо актуальне на даному етапі.

Проблема економічної безпеки підприємництва та підприємницької діяльності, в тому числі на різних рівнях ієрархії управління економікою досліджується у наукових працях таких відомих вітчизняних та зарубіжних науковців, як Л. Абалкін, В. Абрамов, Ю. Алтухов, В. Андрійчук, Г. Андрощук, О. Барановський, І. Білько, В. Богомолів, А. Блінов, З. Варналій, Г. Вечканов, О. Власюк, В. Воротін, А. Гальчинський, В. Геєць, Т. Гладченко, О. Гончаренко, А. Горбунов, В. Духов, А. Драга, М. Єрмошенко, А. Качинський, В. Кириленко, Т. Клебанова, Т. Ковальчук, А. Козаченко, М. Козоріз, Б. Кравченко, П. Крайнев, Д. Ляпін, І. Мазур, О. Маліновська, В. Мунтіян, Г. Пастернак-Таранушенко, Н. Реверчук, В. Сенчагов, А. Сухоруков, Т. Хайлова, В. Шлемко та ін.

Економічна безпека підприємництва відіграє визначальну роль у забезпеченні розвитку економіки регіону та є передумовою її стабільного функціонування. Існує взаємозалежність між розвитком підприємництва та гарантуванням таких функціональних складників безпеки регіону, як фінансова, соціальна, технологічна, продовольча, зовнішньоекономічна, демографічна, енергетична та екологічна.

З перших років переходу України до ринкового типу економіки дуже гостро постає питання забезпечення безпеки здійснення економічної діяльності, зокрема на мікрорівні — рівні суб'єктів господарювання. На сучасному етапі в Україні існують певні проблеми економічної безпеки підприємницької діяльності. Сюда можна віднести: по-перше, ринкова економіка, побудована на конкуренції, є дуже динамічною системою, а значить і дуже небезпечною; по-друге, український ринок перебуває на стадії становлення і тому його механізми ще не відпрацьовані; по-третє,

в країні відсутні стійкі норми права захисту інтересів підприємців.

Виходячи з того, що головним принципом ринкової економіки взаємодія господарчого об'єкта і ринку, який є сукупністю господарчих об'єктів і разом з тим самостійною цілісністю (не зведена до суми складових її частин), господарчий суб'єкт може існувати тільки з умови безперервної взаємодії з ринковим середовищем. Для цього необхідне нормальне функціонування як самого підприємства, та і ринку в цілому.

Об'єктом безпеки підприємства, передусім економічної, є вся система її повноцінного функціонування. Уразивши хоча б один із об'єктів безпеки підприємства, остання зазнає відповідного впливу на окрему ділянку фірми, що може обернутися небезпекою або загрозою втрати балансу рівноваги виробничо-господарського механізму підприємства. Кожне підприємство (суб'єкт господарювання) має як загальний об'єкт безпеки, так і специфічний, через особливості її діяльності.

Безпосередня організація забезпечення безпеки перерахованих вище об'єктів покладена на суб'єктів безпеки підприємства, а саме відповідних осіб, підрозділи, служби, органи, відомства та установи. Безпека суб'єкта залежить від різних факторів. Шкоду інтересам підприємця може бути завдано у результаті несприятливої економічної політики держави, протиправних дій конкурентів, кризових явищ в економіці, непередбачених змін кон'юнктури ринку, стихійного лиха, надзвичайних подій, управлінської некомпетентності, соціальної напруги тощо. Отже, фактори, що впливають на рівень безпеки підприємств можуть бути внутрішніми і зовнішніми, економічними та неекономічними, об'єктивними і суб'єктивними.

Крім факторів потрібно виділити пріоритетні функції суб'єктів підприємницької діяльності в межах системи економічної безпеки: це можуть бути – формування надійних механізмів, які б забезпечували економічну безпеку підприємства на мікрорівні, насамперед, це стосується управління; а також забезпечення економічної ефективності підприємницької діяльності. Поява економічних загроз і небезпек виникає через певні конфлікти інтересів суб'єктів підприємницької діяльності, а також засоби їх досягнення. Неузгодженість інтересів призводить до загрози розвитку економіки країни в цілому та її безпеці.

Суб'єктів безпеки підприємства можна класифікувати за такими ознаками: Залежно від приналежності: власні служби безпеки, що входять у структуру суб'єктів господарювання і повністю утримуються за їхні кошти. Структура цих підрозділів базується залежно від рівня становлення фірми, масиву питань, вирішення яких покладає на ці служби керівництво підприємства на тому чи іншому етапі її розвитку; самостійні комерційні чи державні організації, що наймаються суб'єктом господарювання для виконання функцій щодо забезпечення окремих або всіх аспектів його безпеки. Такі суб'єкти як правило, спеціалізуються або на чисто режимно-охоронних послугах (охорона будівель, споруд, транспорту, окремих працівників підприємств, установ, членів їх сімей тощо), або на суто економічних, правових чи консультаційних послугах.

Залежно від безпосередньої участі у забезпеченні безпеки підприємства: спеціальні суб'єкти, створені виключно для виконання функцій щодо забезпечення безпеки фірми, як її власна служба безпеки, так і залучена на умовах договору; напівспеціальні суб'єкти, до безпосередніх функцій яких входить ряд таких, що

спрямовані на забезпечення безпеки підприємства. Такими суб'єктами є відділ кадрів, фінансово-кредитний відділ, медична частина тощо; решта персоналу та структурні підрозділи, участь яких у здійсненні заходів щодо забезпечення безпеки підприємства має винятковий характер.

Залежно від форми власності та підпорядкування: державні органи — здійснюють повноваження щодо безпеки суб'єктів фінансово-господарської діяльності, до структури яких вони входять, або ж надають послуги стороннім фірмам на умовах укладених договорів, прикладом чого є діяльність. Державної служби охорони МВС України щодо заходів безпеки усіх без винятку комерційних банків в Україні; недержавні органи, які представлені охоронними організаціями, аналітичними центрами, інформаційними та консалтинговими службами, які за відповідну плату на умовах договорів надають послуги щодо охорони об'єктів, здійснюють захист інформації, комерційної таємниці тощо. До цієї групи суб'єкти належать і власні служби безпеки підприємства недержавної форми власності.

Залежно від правової основи функціонування (легітимності) суб'єктів: офіційні органи, що функціонують у межах чинного законодавства України та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; не легітимні структури, діяльність яких відбувається поза правовим полем України. Наразі їх функціонування має динаміку до зменшення, що викликано відмовою суб'єктів бізнесу від їхніх "послуг", однак відкидати їх існування не варто. Зазначені суб'єкти, іншими словами "дах", пропонують свої послуги через погрози, насилля, погроми гарантуючи при цьому захищеність від подібних структур. Зазвичай такі послуги пропонуються суб'єктам бізнесу, діяльність яких повністю або частково відбувається в тіні, що є підставою до шантажу.

Перелік зазначених вище суб'єктів безпеки підприємства, крім останнього, успішно формує ринок послуг щодо забезпечення безпеки бізнесових структур.

Головним національним інтересом є сталий розвиток економіки та добробут громадян України. Забезпечення національних інтересів та економічної безпеки - найважливіші функції держави, реалізація яких покликана посилювати позиції в міжнародному співтоваристві. Національна безпека України як стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз - необхідна умова збереження та примноження духовних і матеріальних цінностей.

Найгострішими проблемами сьогодення є: суттєве посилення фінансової безпеки і максимальне поліпшення інвестиційного клімату; досягнення реального економічного зростання та утворення ефективної системи соціального захисту населення; посилення трудових ресурсів безпеки; підвищення рівня продовольчої безпеки держави; створення надійних гарантій техногенної, екологічної та технологічної безпеки, розвитку науково-технічного потенціалу; посилення енергетичної безпеки; забезпечення інформаційної безпеки держави; поглиблення інтеграційних взаємовідносин; підвищення рівня конкурентоспроможності держави з урахуванням національних інтересів за всіма складовими зовнішньоекономічної політики.

Узагальнення думок учених і експертів щодо джерел виникнення загроз економічній безпеці дає змогу стверджувати, що головна загроза полягає у відсутності

цілеспрямованої політики державного регулювання економічними процесами в контексті реалізації проголошених стратегій соціально-економічного розвитку країни. Визначальним у проведенні економічних реформ повинно стати поєднання прагматичної політики захисту національних інтересів з конструктивним курсом на зростання добробуту широких верств населення країни. Матеріальною основою цього процесу має бути відродження та прискорений розвиток перспективних секторів національної економіки за наявності конструктивних програм реструктуризації господарського комплексу країни.

У стратегічному плані економічна безпека гарантує лише конкурентоспроможна економіка. Натомість нині спостерігається тенденція реалізувати лише тактичні заходи щодо соціально-економічного розвитку економіки. Такий стан справ обумовлений здебільшого чинниками об'єктивного характеру, однак не можна відкидати і суб'єктивні чинники.

Перелік типів, видів загроз і небезпек функціонування як окремого підприємства, так і підприємницького середовища загалом визначається різноманіттям видів підприємств, їх організаційно-правових форм, сфер та напрямів діяльності. В економічній літературі часто зустрічаються доволі схожі підходи до поділу ризиків функціонування підприємства чи їх сукупності. Відповідно, загальна (традиційна) класифікація загроз економічній безпеці підприємництва може здійснюватись за такими ознаками, як: спосіб впливу на об'єкт; масштаб збитків від дії загрози; мета загрози; сфера діяльності об'єкта та ін. Цей перелік складається також із внутрішніх та зовнішніх загроз. Окрім того, несприятливі чинники впливу та економічні загрози часто мають єдину генезу, відповідно їх можна класифікувати за ознаками масштабу прояву, Системні ризики економічної безпеки підприємництва, які чинять загрозу існування підприємництва як сфери діяльності в умовах ринкової трансформації економіки поділяються на: за наслідками конфлікту інституційних інтересів; за формами нелегітимного формування власності; за передумовами недобросовісної конкуренції; за формами корупційних дій в системі державного управління; за перешкодами легалізації економіки; за негативними наслідками трансформації економіки.

Недостатньо з позиції безпеки досліджується проблема зовнішніх контактів підприємства. Тут пропонується аналіз репутації співвиконавців, контрагентів, їхньої кредитоспроможності, фінансової спроможності; вивчення конкурентів, дослідження ринку, тобто забезпечення прикладних аспектів безпеки сучасного маркетингу.

Таким чином, економічна безпека підприємницької діяльності в Україні має розглядатись як єдина цілісна багаторівнева система. Системний підхід до обґрунтування категорії безпеки держави дозволяє не лише визначити місце економічної безпеки підприємництва у цій системі, але й стає методологічною основою її вивчення. Та система, яка сформувалась в Україні на сьогоднішній день, включає в себе процеси трансформації власності; зміни форм та суб'єктів управління суспільно-економічними процесами; виникнення конфлікту інтересів суспільно-політичних груп; посилення системних ризиків підприємництва як виду діяльності. Внаслідок існування цих ризиків суб'єкти підприємницької діяльності не зацікавлені здійснювати довгострокові капіталовкладення в інноваційну сферу та у

низькорентабельні і капіталомісткі галузі економіки.

Об'єктивно існують системні ризики і перешкоди формування сприятливого економіко-правового підприємницького середовища (які чинять загрозу не лише активізації, але й мотивації до здійснення підприємницької діяльності).

Рівень економічної безпеки підприємництва в Україні є низьким. Незважаючи на певні позитивні зрушення (які полягають у підвищенні рівня цивілізованості підприємницької діяльності та зниженні рівня криміналізації економіки; поступовому розвитку приватного сектора; зниженні рівня монополізації та формуванні певних базових засад ринкового конкурентного середовища.